

ПОГЛЯД НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА УКРАЇНИ

Аналіз виконання Державною прикордонною службою України протягом періоду свого існування законодавчо визначених функцій, а також досвіду виконання завдань в особливий період, вказує на існування потенційних механізмів розвитку безпекового середовища держави за рахунок удосконалення безпекової компоненти діяльності відомства. Однією зі складових, які безпосередньо впливають на ефективність діяльності відомства, є система підготовки Державної прикордонної служби України. Актуальним завданням є пошук шляхів удосконалення ефективності діяльності прикордонного відомства через призму розбудови його системи підготовки. Питанням удосконалення системи підготовки персоналу складових сил безпеки та оборони України приділена увага значної кількості науковців. Актуальні питання освітньої підготовки особового складу Державної прикордонної служби України аналізувалися науковцями, керівництвом прикордонного відомства та офіційними представниками Європейського Союзу. Однак, незважаючи на серйозну увагу, що приділена питанням освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України, на сьогодні ще не до кінця досліджено питання підготовки прикордонного відомства України загалом, її системності, структурності та ефективності. У статті запропоновано один із можливих механізмів формування системи підготовки прикордонного відомства України, а також реалізовано варіант його застосування. Реалізація запропонованого механізму передбачала: оцінку перспектив ймовірного або доцільного розвитку прикордонного відомства з урахуванням наявної ситуації щодо безпекової складової держави та можливих тенденцій щодо її зміни; оцінку системи підготовки сил оборони держави; обґрунтування можливого варіанту формування системи підготовки прикордонного відомства України.

Ключові слова: Державна прикордонна служба України; система підготовки; модель; сценарій; оперативно-службова діяльність; службово-бойова діяльність.

Вступ. Сучасне безпекове середовище у світі є надзвичайно динамічним. Його драматичні зміни навколо України розпочалися в 2014 році з розв'язанням російською федерацією гібридної агресії проти нашої держави, наслідками якої стали анексія Кримського півострова та окупація окремих районів Донецької і Луганської областей. На даний час принципово змінюється архітектура глобальної, регіональної і національної безпеки.

Основними меседжами воєнно-політичного керівництва держави стосовно її безпекової компоненти є: збереження єдності України; зміна суспільної свідомості; перехід до всеосяжної оборони шляхом розумної мілітаризації; системна інтеграція до європейського простору безпеки з функцією ключового елемента оборони Європи на сході; поглиблення реформ, формування чесних судів і нульової терпимості до корупції. Зазначені аспекти є не тільки гаслами керівництва держави. Вони знайшли своє відображення в національному законодавстві у сферах національної безпеки і оборони України.

Постановка проблеми у загальному вигляді

Прикордонне відомство України, як державна інституція, є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні. Аналіз виконання Державною прикордонною службою України (ДПСУ) протягом періоду свого існування законодавчо визначених функцій, а також досвіду виконання завдань в особливий період, вказує на існування потенційних механізмів розвитку безпекового середовища держави за рахунок удосконалення безпекової компоненти діяльності відомства. При цьому, пошук зазначених механізмів має здійснюватись через призму функціоналу відомства з урахуванням наведених меседжів. Також важливо при пошуку механізмів аналізувати потенціал кожної

складової діяльності ДПСУ, об'єктивно оцінювати реальні і потенційні загрози національній безпеці України, зважати на незворотність європейського та євроатлантичного курсу держави, аналізувати уроки та висновки з протидії агресії російської федерації, оцінювати поточний стан системи, прогнозувати сценарії зміни безпекового середовища, моделювати доцільні варіанти розвитку відомства, оцінювати увесь спектр можливих початкових даних та особливу увагу приділяти їх найбільш ймовірним варіантам.

Зважаючи на те, що однією із складових, які безпосередньо впливають на ефективність діяльності відомства, є підготовка ДПСУ, актуальності набуває завдання пошуку шляхів удосконалення ефективності діяльності прикордонного відомства через призму розбудови його системи підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням удосконалення системи підготовки персоналу складових сил безпеки та оборони України приділена увага значної кількості науковців [1-4]. Актуальні питання освітньої підготовки особового складу ДПСУ аналізувалися у працях [5-12].

Зокрема, у роботах [1,2] наведено механізми формування нової парадигми військової освіти в Україні, загалом, і вищої військової освіти, зокрема. У праці [3] проаналізовано питання імплементації стандартів НАТО у Збройних Силах України (ЗСУ) та підготовки військовослужбовців. Аналізу механізмів державного управління вищою військовою освітою в Україні приділена увага в роботі [4].

Оцінка стану та актуальних проблем освітньої підготовки персоналу ДПСУ в контексті трансформації військової освіти здійснена у роботі [5]. Аналізу можливих шляхів і способів розв'язання актуальних проблем освітньої підготовки персоналу ДПСУ в контексті трансформації військової освіти приділена увага в роботі [6]. Дослідженню нормативно-правових і технологічних засад удосконалення освітньої підготовки персоналу ДПСУ присвячена праця [7]. А різним аспектам оцінки ефективності реалізації перспективних моделей освітньої підготовки персоналу ДПСУ приділена увага в роботах [8-10]. Узагальнення матеріалів робіт [5-10] дозволило авторам роботи [11] обґрунтувати проєкт Концепції трансформації освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України, а авторам роботи [12] – методичний підхід до оцінки ефективності реалізації перспективних моделей освітньої підготовки персоналу ДПСУ.

Крім науковців актуальним питанням підготовки персоналу прикордонного відомства приділяли увагу і офіційні представники ЄС. Зокрема, загальна оцінка системи підготовки кадрів ДПСУ наведена у звіті Міжнародного центру розвитку міграційної політики в рамках реалізації проєкту «Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні» (EU4IBM) Україна [13]. Однак, незважаючи на серйозну увагу, що приділена питанням освітньої підготовки персоналу ДПСУ, на сьогодні ще не до кінця досліджено питання підготовки ДПСУ загалом, її системності, структурності та ефективності. Саме тому, **метою даної статті** є аналіз одного з можливих шляхів формування системи підготовки прикордонного відомства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення визначеної мети вбачається за доцільне: оцінити перспективу ймовірного або доцільного розвитку прикордонного відомства з урахуванням наявної ситуації щодо безпекової складової держави та можливі тенденції щодо її зміни; оцінити систему підготовки сил оборони держави; обґрунтувати можливий варіант формування системи підготовки прикордонного відомства України.

Оцінка перспектив розвитку прикордонного відомства з урахуванням наявної ситуації щодо безпекової складової держави та можливих тенденцій щодо її зміни

Згідно статті 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» [14] прикордонне відомство України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні. Зазвичай будь-яке державне відомство систематично формує та періодично переглядає варіанти свого перспективного розвитку. Не є виключенням і ДПСУ. Актуальність вирішення цього завдання

на даний час посилюється тими обставинами, що склалися для України в безпековому відношенні. Зважаючи на зазначене та враховуючи загрози національній безпеці України (явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України), загалом, та безпеці державного кордону, зокрема, а також керуючись визначеним незворотним європейським та євроатлантичним стратегічним курсом держави, ДПСУ в своїй історичній перспективі (з набуттям державою повноправного членства в ЄС та НАТО) повинна бути готова до захисту не тільки національних інтересів на державному кордоні, а й до захисту європейських цінностей на майбутніх зовнішніх кордонах ЄС. Тобто повинна стати надійним щитом східних рубежів ЄС. Визначене спонукає до формування ймовірного (доцільного) варіанту розвитку прикордонного відомства на далеку перспективу та прийняття у подальшому політичних та управлінських рішень щодо: визначеності статусу прикордонного відомства в контексті правоохоронної і військової діяльності; ролі і місця ДПСУ в системі європейських інтеграційних координат та оборони України; створення чіткої управлінської вертикалі та оптимальних організаційних структур в центрі і на місцях; гармонізації прикордонного законодавства України; створення багаторівневої та інтегрованої системи захисту та охорони державного кордону України й охорони її суверенних прав у морських акваторіях.

Отже, основними засадами ймовірного (доцільного) варіанту розвитку прикордонного відомства України, з урахуванням найгіршого сценарію розвитку воєнно-політичної ситуації навколо держави (збереження агресивного зовнішньополітичного курсу російської федерації та республіки білорусь), повинні стати:

1. Збереження та подальше закріплення діючого статусу ДПСУ, як правоохоронного органу спеціального призначення та військового формування з конкретизацією в законодавстві України відповідних функціональних аспектів.

2. Нормативне визначення статусу управлінських ланок ДПСУ (стратегічної, оперативної і тактичної), що сприятиме їх гармонізації у загальній системі органів військового управління та інших правоохоронних структур держави, а також конкретизації їх функціональних завдань.

3. Доповнення законодавства України терміном «службово-бойова діяльність Державної прикордонної служби України» та визначення основних функцій прикордонного відомства, як військового формування. Слід зауважити, що цей термін безпідставно застосовується в службових документах із 2014 року. Зазначене дозволить: надати правовий захист особовому складу ДПСУ; сформулювати принципи та ідеологічні засади бойового застосування сил та засобів ДПСУ; створити та забезпечити ефективне функціонування систем управління в бойових умовах, прийняття управлінських рішень, здійснення їх стратегічного, оперативного та тактичного планування, тощо.

Також зазначене створить передумови для унормування питань щодо визначення: ролі і місця ДПСУ, загалом, її органів управління та структурних підрозділів, зокрема, в системі оборони держави, а саме напередодні воєнної агресії, з її початком, а також під час проведення стабілізаційних заходів в прикордонних регіонах після її відбиття; форм, способів, методів і прийомів ведення бою та участі у бойових діях, у тому числі спільно з іншими військовими формуваннями держави; принципів взаємодії та координації між складовими сектору безпеки і оборони на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях; аспектів трансформації і розвитку систем ресурсного забезпечення та фінансування, а також забезпечення ДПСУ відповідним озброєнням і технікою. Законодавче визначення даного терміну та його функціональних аспектів створить передумови для: корегування окремих складових системи роботи з особовим складом; деталізації і розширення базових аспектів оперативної підготовки органів управління, створення гармонійної та адаптованої до професійної діяльності системи бойової підготовки особового складу ДПСУ.

4. Формування нової стратегії щодо забезпечення безпеки державного кордону України та охорони її суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні та забезпечення європейської безпеки на зовнішніх кордонах ЄС.

Основними базовими принципами зазначеної стратегії мають стати: багаторівневність (гармонізація застосування міжнародних, міждержавних і національних інституцій та

механізмів з метою захисту національних інтересів України та інтересів ЄС на державних кордонах України і в її морських акваторіях); інтегрованість (поєднання зусиль правоохоронних органів держави, військових формувань та інших державних органів, що входять до сектору безпеки і оборони, а також інших державних інституцій повноваження яких розповсюджуються на сферу прикордонної діяльності); стійкість (спроможність до адекватного реагування на загрози та виклики у сфері безпеки державного кордону та забезпечення суверенних прав України в її морських акваторіях в мирний і воєнний час, а також в умовах запровадження інших правових режимів); взаємодія, координація та співпраця.

5. Внесення принципових змін до діючої стратегії інтегрованого управління кордонами (ГУК). Положення діючої стратегії мають застосовуватись переважно на західному кордоні України, тобто на майбутньому внутрішньому кордоні України з іншими країнами ЄС.

6. Розроблення статутів прикордонного відомства, які розкриватимуть принципові аспекти правоохоронної та військової компоненти в діяльності ДПСУ, загалом, і її структурних підрозділів, зокрема. При цьому, базовий документ має визначати ключові положення діяльності ДПСУ: сутність основних функцій ДПСУ; принципи її діяльності; організаційні елементи роботи центрального апарату; повноваження «ключових» посадових осіб; основні аспекти організації оперативно-службової діяльності (ОСД) та службово-бойової діяльності (СБД); застосування сил та засобів ДПСУ в мирний і воєнний час, а також при запровадженні в державі інших правових режимів, тощо.

Похідні від базового документу мають визначати: діяльність регіональних управлінь; організацію та здійснення ОСД і СБД органів охорони державного кордону (ООДК); управлінську діяльність прикордонних комендатур; ОСД і СБД підрозділів охорони державного кордону (ПОДК). Принципову схему реалізації основних засад ймовірного (доцільного) варіанту розвитку прикордонного відомства України, з урахуванням найгіршого сценарію розвитку воєнно-політичної ситуації навколо держави, можна оцінити з рис. 1.

Оцінка системи підготовки сил оборони держави

Структура та зміст системи підготовки сил оборони держави, загалом, і ЗСУ, зокрема, детально визначені керівними документами [15-18]. Згідно цих документів метою підготовки сил оборони держави є об'єднання спроможностей ЗСУ та інших військових формувань, правоохоронних і розвідувальних органів, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями (ІВФ та ПрО) для їх ефективного застосування в ході оборони держави або виконання визначеного оперативного (бойового) завдання об'єднаним угрупованням. Підготовка сил оборони проводиться за двома послідовними етапами (рис. 2):

перший – оперативна та бойова підготовка у видах, окремих родах військ (сил), підготовка персоналу ЗСУ, інша підготовка в органах та підрозділах ІВФ та ПрО (окремо). Завершується цей етап тактичним (тактико-спеціальним, льотно-тактичним, корабельним) навчанням;

другий – об'єднана оперативна та бойова підготовка, у тому числі з проведенням теоретичних занять і практичних тренувань (навчань), як правило, у колективному форматі. Завершується цей етап командно-штабними навчаннями з практичними діями військ (сил) на місцевості або полігонах.

Підготовка сил оборони здійснюється у відповідній системі, яка являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів для нарощування індивідуальних спроможностей персоналу, злагодження підрозділів, військових частин, органів військового управління, сил оборони в цілому для забезпечення оборони держави.

Внутрішні кордони ЄС:
 реалізація правоохоронних функцій
 ДПСУ (поліцейський аспект,
 здійснення ДПСУ оперативно-
 службової діяльності)

Зовнішні кордони ЄС:
 реалізація правоохоронної та
 військової компонент ДПСУ
 (здійснення ДПСУ службово-
 службової діяльності)

Реалізація Стратегії інтегрованого
 управління кордонами

Реалізація Стратегії забезпечення
 захисту національних інтересів
 України та ЄС на державному
 кордоні України

Рисунок 1. Принципова схема реалізації основних засад ймовірного (доцільного) варіанту розвитку прикордонного відомства України

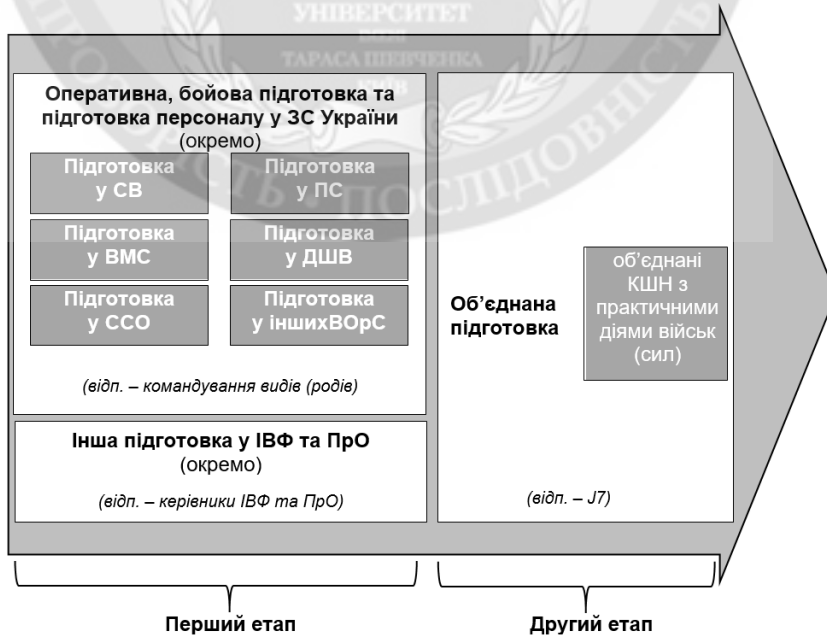

Рисунок 2. Динамічна сутність підготовки сил оборони держави

Основними елементами системи підготовки є:

а) суб'єкти підготовки – Головнокомандувач Збройних Сил України, начальник Генерального штабу Збройних Сил України, його заступники, командувачі (командири, начальники), структурні підрозділи підготовки (J7, G7, A7, N7, командування (управління) підготовки) в органах військового управління, військових частинах (S7), безпосередні командири (начальники), інструктори;

б) об'єкти підготовки – персонал, підрозділи, військові частини, управління (штаби) оперативних командувань (повітряних командувань та їм рівних), командувань видів, окремих родів військ (сил), інші органи військового управління, Генеральний штаб Збройних Сил України; органи управління та сили і засоби ІВФ та ПрО;

в) засоби, які забезпечують організацію підготовки (теорія підготовки та методика навчання, які розкриваються у відповідних керівних документах (стандартах) з питань підготовки; навчальна матеріально-технічна база; ресурси, що виділяються на підготовку тощо).

Структуру підготовки сил оборони держави можна оцінити з рис. 3. Підготовка сил оборони має тривимірний характер. Залежно від спрямованості вона включає:

Рисунок 3. Складові частини підготовки сил оборони держави

за складом учасників підготовки (рис. 2): підготовку ЗСУ, підготовку ІВФ та ПрО (окремо); об'єднану підготовку;

за об'єктами впливу: індивідуальну підготовку; колективну підготовку;

за рівнями проведення: оперативну підготовку (стратегічний і оперативний рівень); бойову підготовку (тактичний рівень); підготовку персоналу (стратегічний, оперативний і тактичний).

Метою підготовки ЗСУ є забезпечення їх готовності до виконання завдань у ході стримування збройної агресії проти України, відсічі їй, охорони повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України, участі у заходах спрямованих на боротьбу з тероризмом, у міжнародних операціях, досягнення взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО.

Структуру підготовки ЗСУ можна оцінити з рис. 4.

Рисунок 4. Структура підготовки ЗСУ

Підготовка ЗСУ поділяється на (рис. 4):
за складовими (видами) підготовки – оперативну підготовку, бойову підготовку (підготовку з мобілізаційних питань); підготовку персоналу;
за спрямованістю – індивідуальну підготовку, колективну підготовку;
за масштабами (за військово-організаційною структурою) – підготовку видів, родів військ (сил), підготовку інших військових організаційних структур (військових частин стратегічного резерву, територіальної оборони тощо).

Оперативна підготовка ЗСУ організується та проводиться відповідно Настанови з оперативної підготовки Збройних Сил України.

Бойова підготовка ЗСУ організується та проводиться відповідно Настанови з бойової підготовки Збройних Сил України.

Підготовка у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (ВНП ЗВО), ліцеях, наукових установах, навчальних центрах, коледжах, центрах підготовки сержантського складу, школах ЗСУ організується та проводиться відповідно до Настанови з підготовки персоналу Збройних Сил України.

Вищою формою підготовки, яка забезпечує взаємозв'язок підготовки ЗСУ з іншими складовими сил оборони та реалізацію усіх визначених спроможностей являється об'єднана підготовка.

Об'єднана підготовка – це організований за єдиним замислом і планом процес навчання військовослужбовців, злагодження органів військового управління, військових частин (кораблів), підрозділів, які включають два і більше родів військ (сил) сил оборони та безпеки з метою досягнення їх готовності до об'єднаних дій у складі відповідного угруповання.

Об'єднана підготовка проводиться відповідно до вимог щорічної Директиви Генерального штабу Збройних Сил України.

Підготовка в ході заходів міжнародного військового співробітництва – це цілеспрямований та організований процес підготовки органів управління (штабів), військових частин (підрозділів) у взаємодії (під керівництвом) з іноземними тренувальними місіями на території України та країн-партнерів з метою переходу на систему підготовки держав-членів НАТО та досягнення взаємосумісності з їх збройними силами.

Основи організації та проведення багатонаціональних навчань у ЗСУ визначаються Доктриною з організації та проведення багатонаціональних навчань у Збройних Силах України.

Обґрунтування можливого варіанту формування системи підготовки

прикордонного відомства України

Обґрунтування можливого варіанту чи варіантів формування системи підготовки ДПСУ доцільно здійснювати на основі аналізу результатів оцінки перспективи ймовірного або доцільного розвитку прикордонного відомства з урахуванням наявної ситуації щодо безпекової складової держави та можливих тенденцій щодо її зміни, а також оцінки системи підготовки сил оборони держави.

Такий аналіз дозволяє сформулювати систему вихідних даних, яку необхідно прийняти до уваги як початкові умови при формуванні перспективної системи підготовки ДПСУ. Зазначена система наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для формування системи підготовки ДПСУ

Твердження	Джерело, що підтверджує коректність твердження
ДПСУ є складовою сил безпеки і оборони України.	Стаття 12 Закону України «Про національну безпеку України»
Система підготовки персоналу ДПСУ визначається наказами Адміністрації Державної прикордонної служби України (АДПСУ) на рік.	
На ДПСУ покладаються основні функції та обов'язки, які визначають формат її ОСД.	Статті 2, 19 Закону України «Про Державну прикордонну службу України».
Серед основних функцій та обов'язків ДПСУ є не лише ті, які корелюють із ОСД., а й ті, які мають відношення до СБД. Завдання ДПСУ у рамках СБД законодавчо не визначені.	Статті 2, 19 Закону України «Про Державну прикордонну службу України».
На даний час у підготовці персоналу ДПСУ наявні дві компоненти: військова та прикордонна.	[19,20], накази АДПСУ, якими визначаються завдання підготовки персоналу ДПСУ.
На даний час законодавчо закріплено поняття «професійної військової освіти».	Стаття 21 Закону України «Про освіту».
На даний час наявні доктринальні документи, які визначають застосування та підготовку сил оборони держави та ЗСУ.	[15-18].
На даний час затверджено Концепцію трансформації системи військової освіти.	[21].
На даний час відсутній доктринальний документ, який би визначав аспекти (сценарії) застосування ДПСУ.	

Із урахуванням вище проведеного аналізу та даних табл. 1 можна окреслити наступні концептуальні основи підготовки ДПСУ.

Підготовка ДПСУ – це організований за єдиним замислом і планом процес навчання і виховання усіх категорій особового складу прикордонного відомства, підготовки органів управління, навчальних закладів та центрів з метою досягнення їх готовності та здатності до виконання завдань за своїм функціональним призначенням як у мирний час, так і в особливий період.

Сутність та зміст підготовки ДПСУ базується на законодавчо визначених аспектах ролі та місця прикордонного відомства в системі забезпечення національної безпеки України, покладених завданнях та основних його функціях.

Роль ДПСУ в системі забезпечення національної безпеки України така. Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що

реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [22].

Місце ДПСУ в системі забезпечення національної безпеки України наступне. Державна прикордонна служба України входить до складу сектору безпеки і оборони України [22].

Завдання ДПСУ – забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні [14].

Основні функції ДПСУ при цьому можна структурувати так, як це наведено на рис. 5.

З урахуванням зазначеного напрямки підготовки ДПСУ мають включати правоохоронні та воєнні аспекти її функціонального призначення.

При цьому актуальними завданнями вбачається таке.

1. Доцільно провести широку дискусію та визначити сценарії ефективного застосування ДПСУ на даний час і в перспективі (орієнтовно на 10 років).

Теоретично існує 2 можливих сценарії застосування ДПСУ:

як правоохоронного суб'єкту забезпечення прикордонної безпеки у прикордонному просторі (суб'єкту безпеки) – для охорони державного кордону (ДК) у мирний час або на «мирних ділянках» ДК в особливий період;

як військово-правоохоронного суб'єкту забезпечення національної безпеки (суб'єкту безпеки і оборони) – для охорони та захисту ДК в мирний час і особливий період, а також оборони держави в особливий період: як правоохоронного суб'єкту забезпечення прикордонної безпеки у прикордонному просторі (суб'єкту безпеки) – для охорони ДК у мирний час або на «мирних ділянках» ДК в особливий період; як військово-правоохоронного суб'єкту забезпечення прикордонної безпеки у прикордонному просторі (суб'єкту безпеки і оборони) – для охорони та захисту ДК у мирний час і особливий період на «активних ділянках» ДК (ділянках сусідства з рф і рб); як військового суб'єкту забезпечення національної безпеки (суб'єкту оборони) – для оборони держави в особливий період.

2. Рішення щодо аспектів (сценаріїв) застосування ДПСУ необхідно закріпити доктринально.

3. Кожен із сценаріїв передбачає формування окремої системи підготовки ДПСУ.

4. Система підготовки ДПСУ також має закріплюватись доктринально.

5. У разі прийняття 1-го сценарію застосування ДПСУ для розбудови системи підготовки ДПСУ доцільно реалізовувати модель 1 (рис. 6).

6. У разі прийняття 2-го сценарію застосування ДПСУ для розбудови системи підготовки ДПСУ доцільно:

- у Закон України «Про Державну прикордонну службу України» внести поняття СБД ДПСУ;

- завдання та обов'язки ДПСУ структурувати за блоками: ОСД – реалізації правоохоронних функцій у мирний час або на «мирних ділянках» ДК в особливий період; СБД – реалізації функцій оборони держави в особливий період;

- реалізувати модель 2 підготовки ДПСУ (рис. 7).

7. Доцільно опрацювати нормативну базу згідно визначеної моделі, що подібна матеріалам [15-18] для сил оборони держави.

Можливий варіант системи підготовки ДПСУ в разі прийняття 1-го сценарію застосування ДПСУ (як правоохоронного суб'єкту забезпечення прикордонної безпеки у прикордонному просторі – суб'єкту безпеки) доцільно представити так, як це наведено на рис. 6, а в разі прийняття 2-го сценарію застосування ДПСУ (як військово-правоохоронного суб'єкту забезпечення національної безпеки – суб'єкту безпеки і оборони) доцільно представити так, як це наведено на рис. 7.

**Функції ДПСУ правоохоронного характеру
(охорона державного кордону)**

охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску;

охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності;

участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом;

координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України та пропуску.

ЗДІЙСНЕННЯ ДПСУ ОСД

**Функції ДПСУ військового характеру
(захист державного кордону,
суверенітету та територіальної цілісності України)**

припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України;

припинення спроб перетинання державного кордону диверсійно-розвідувальними групами іншої держави;

участь у припиненні прикордонних (включаючи суходіл, повітряний, морський простір) збройних сутичок, що зумовлені ескалацією економічних, політичних, соціальних, етнічних або релігійних протиріч у відносинах між державами;

участь у стабілізаційних операціях (діях) сил оборони;

участь у заходах оборонного характеру при розв'язанні повномасштабної агресії іншою державою воєнного конфлікту (локальної, регіональної війни).

**ЗДІЙСНЕННЯ ДПСУ СБД
(в умовах загострення воєнно-політичної обстановки)**

За умови внесення змін у законодавство України.

Досягнення готовності та здатності особового складу й органів управлінь ДПСУ до виконання завдань за своїм функціональним призначенням як у мирний час, так і в особливий період

Забезпечується шляхом запровадження (удосконалення, модернізації) системи (складових системи) підготовки ДПСУ

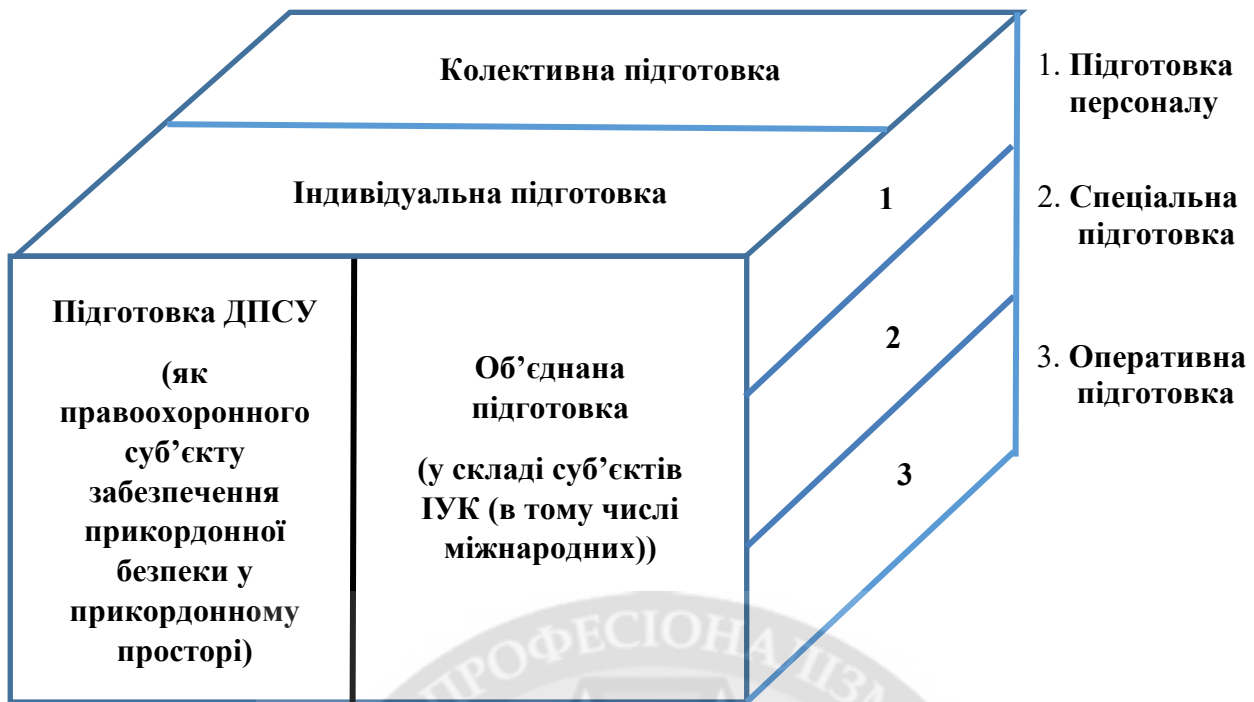

Рисунок 6. Модель 1. Система підготовки ДПСУ в разі прийняття 1-го сценарію застосування ДПСУ (для реалізації функцій ОСД ДПСУ)

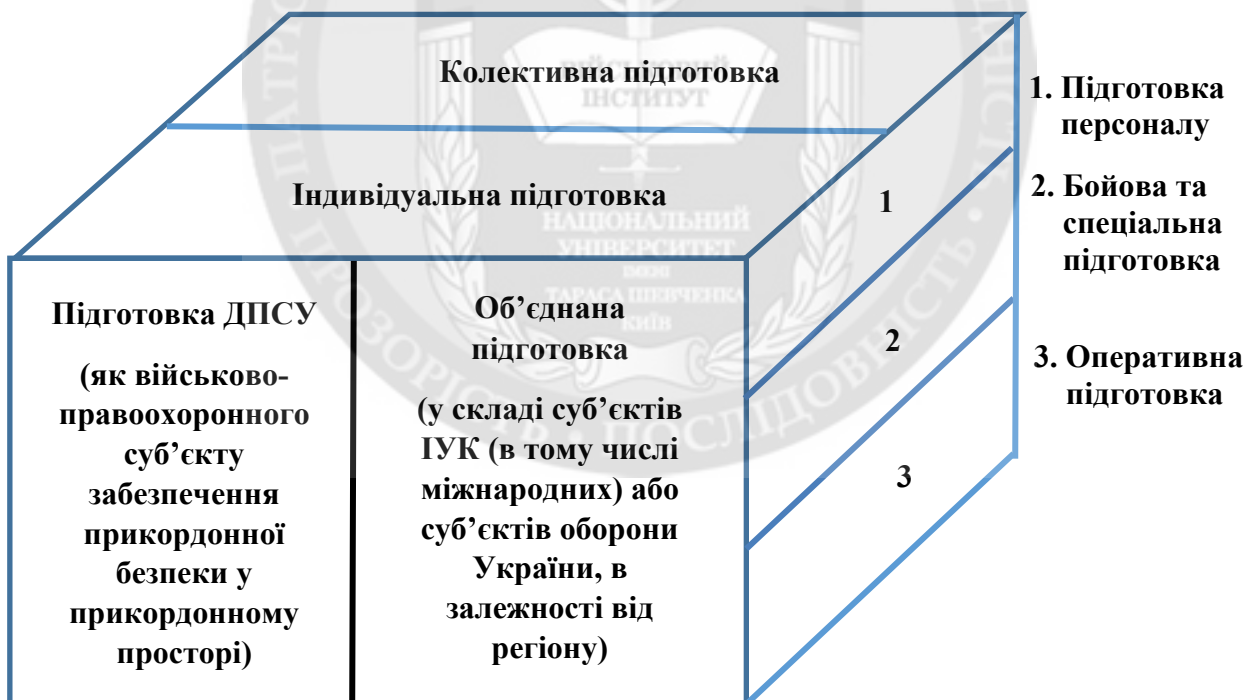

Рисунок 7. Модель 2. Система підготовки ДПСУ в разі прийняття 2-го сценарію застосування ДПСУ (для реалізації функцій ОСД та СБД ДПСУ)

Сутність моделі 2 наступна.

Підготовка сил ДПСУ має тривимірний характер.

Класифікація підготовки:

К1 – за складом учасників: підготовка ДПСУ; об'єднана підготовка;

К2 – за рівнями проведення: підготовка персоналу; бойова та спеціальна підготовка; оперативна підготовка;

К3 – за об'єктами впливу: індивідуальна підготовка; колективна підготовка.

Сутність підготовки згідно наведеної класифікації можна оцінити з табл. 2.

Таблиця 2

Сутність підготовки ДПСУ

Класифікація підготовки		Сутність підготовки
За складом учасників	підготовка ДПСУ	це організований за єдиним замислом і планом процес навчання і виховання усіх категорій військовослужбовців, підготовки (злагодження) органів управління/військового управління (штабів), органів ДПСУ з метою досягнення їх готовності до виконання завдань за призначенням як у мирний час, так і в особливий період.
	Об'єднана підготовка	це організований за єдиним замислом і планом процес спільної підготовки особового складу (персоналу) та органів управління ДПСУ, ЗСУ, Національної гвардії України, Національної поліції України, Державної міграційної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Служби безпеки України, Управління державної охорони України з метою досягнення готовності та здатності виконувати завдання у складі сил безпеки та сил оборони України.
За рівнями проведення	підготовка персоналу (стратегічний, оперативний і тактичний рівні)	це цілеспрямований та організований процес навчання військовослужбовців, працівників ДПСУ, резервістів, що здійснюється у ВВНЗ і ВНП ЗВО, навчальних центрах Підготовка у ВВНЗ – освітній процес підготовки курсантів (слухачів), ад'юнктів, докторантів за відповідними рівнями вищої освіти для подальшої служби на відповідних посадах з метою задоволення потреб ДПСУ. Підготовка у навчальних центрах – процес систематичного правоохоронного, військового професійно-технічного навчання особового складу, спрямованого на набуття ним знань, умінь і навичок у правоохоронній, військово-професійній діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної, правоохоронної і військово-професійної культури, необхідної для виконання службових обов'язків на займаній посаді з метою задоволення потреб ДПСУ.
	Бойова та спеціальна підготовка (тактичний рівень)	це цілеспрямований та організований процес навчання військовослужбовців органів ДПСУ, а також злагодження органів управління/військового управління (штабів) тактичного рівня з метою досягнення їх готовності до виконання завдань за призначенням як у мирний час, так і в особливий період. Бойова підготовка – цілеспрямований та організований процес навчання і виховання особового складу та підготовки і злагоженості органів управління тактичного рівня з метою досягнення їх готовності та

		<p>здатності виконувати завдання із захисту суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави за своїм функціональним призначенням як у мирний час, так і в особливий період (<i>органи охорони державного кордону, Морська охорона та підрозділи охорони державного кордону</i>).</p> <p>Спеціальна підготовка – цілеспрямований та організований процес навчання і виховання особового складу прикордонного відомства та підготовки і злагодженості органів управління тактичного рівня, з метою досягнення їх готовності та здатності виконувати завдання правоохоронного характеру за своїм функціональним призначенням як у мирний час, так і в особливий період (<i>органи охорони державного кордону, Морська охорона та підрозділи охорони державного кордону</i>).</p>
	Оперативна підготовка (стратегічний і оперативний рівні)	це цілеспрямований та організований процес підвищення навченості генералів (адміралів), офіцерів, а також підготовки і злагодженості органів управління стратегічного та оперативного рівнів ДПСУ (<i>АДПСУ, РУ</i>) з метою досягнення їх готовності та здатності виконувати завдання за своїм функціональним призначенням як у мирний час, так і в особливий період.
За об'єктами впливу	індивідуальна підготовка	це цілеспрямований та організований процес послідовних заходів навчання та виховання всіх категорій військовослужбовців, спрямований на формування у них необхідного рівня знань, умінь, навичок, фізичних та психологічних якостей для виконання обов'язків за посадою (спеціальністю) як у мирний час, так і в особливий період
	колективна підготовка	це цілеспрямований та організований процес послідовних заходів підготовки органів управління за діючою організаційною структурою та створених на тимчасовій основі оперативних і тактичних груп, а також зведених формувань, який проводиться відповідно до покладених на них завдань з метою досягнення необхідного рівня готовності, здатності і спроможностей, що забезпечить ефективне виконання покладених на них завдань як у мирний час, так і в особливий період.
		Підготовки резервів – цілеспрямований та організований процес навчання і виховання особового складу (у тому числі резервістів усіх категорій), підготовки органів управління стратегічного, оперативного та тактичного резерву з метою досягнення їх готовності та здатності до виконання завдань за своїм функціональним призначенням як у мирний час, так і в особливий період.

Відповідність між групами функцій ДПСУ згідно сценарію 2, видом діяльності, що забезпечує реалізацію функцій, суб'єктністю ДПСУ, об'єктами впливу ДПСУ та періодами можна оцінити з табл. 3.

Таблиця 3

Відповідність між групами функцій ДПСУ згідно сценарію 2, видом діяльності, що забезпечує реалізацію функцій, суб'єктністю ДПСУ, об'єктами впливу ДПСУ та періодами реалізації функцій

Групи функцій ДПСУ згідно сценарію 2	Вид діяльності, що забезпечує реалізацію функцій ДПСУ згідно сценарію 2	Суб'єктність ДПСУ	Об'єкти впливу ДПСУ				Період	
			ДК (без обмежень)	«мирні ділянки» ДК	«активні ділянки» ДК (ділянки і сусідства з рф і рб)	територія держави	мирний час	особливий період
Охорона ДК	ОСД	Сектор безпеки	1	2			1	2
Захист ДК	ОС та СБД	Сектор безпеки і оборони			3		3	3
Оборона держави	СБД	Сектор оборони				4		4

Основними елементами системи підготовки є: суб'єкти підготовки (СП); об'єкти підготовки (ОП); засоби.

Суб'єктами підготовки є керівництво ДПСУ, начальники регіональних управлінь (РУ) та їх заступники, ректорат відомчого ВВНЗ, начальники (командири) органів охорони державного кордону, Морської охорони, центрів підготовки, керівники підрозділів охорони державного кордону, які планують, організують, проводять та контролюють заходи підготовки.

Типова сукупність суб'єктів підготовки ДПСУ наведена в табл. 4.

Таблиця 4

Суб'єкти підготовки ДПСУ

№з/п	Суб'єкти підготовки
1	Голова ДПСУ
2	Перший заступник Голови ДПСУ
3	Заступники Голови ДПСУ
4	Начальники органів ДПСУ (РУ, ООДК, ПОДК)
5	Структурні підрозділи підготовки в органах ДПСУ
6	Безпосередні начальники
7	Педагогічний, науковий і науково-педагогічний персонал у навчальних закладах ДПСУ
8	Інструктори

Об'єктами підготовки є органи управління всіх рівнів та особовий склад ДПСУ, з якими проводяться заходи підготовки.

Типові об'єкти підготовки ДПСУ можуть бути оцінені з табл. 5.

Об'єкти підготовки ДПСУ

№з/п	Категорія	Об'єкти підготовки (ОП)	
1	Персонал	Військовослужбовці	солдати (матроси)
2			сержанти(старшини)
3			офіцери
4		Працівники ДПСУ	
5	Органи ДПСУ	АДПСУ	
6		РУ	
7		ООДК	
8		ПОДК	
9	Суб'єкти ІУК	АДПСУ	
10		Держмитслужба	
11		МВС	
12		МЗС	
13		Інші органи державної влади	
14		Суб'єкти оборони держави	ЗСУ
15	СБУ		
16	СЗР		
17	УДО		
18	Інші		

Тоді класифікація видів підготовки в залежності від варіантів К3.1 чи К3.2 може бути представлена у вигляді, що наведений у табл. 6, 7.

У табл. 6 К1.i.j/К2.k.s/К3.1 – це позначення наявного (активного) елемента в системі індивідуальної підготовки.

У табл. 7 К1.i.j/К2.k.s/К3.2 – це позначення наявного (активного) елемента в системі колективної підготовки.

У комірці сірого кольору табл. 6, 7 заносяться позначення СП та ОП, яких стосується конкретний вид підготовки.

Важливим поняттям у системі підготовки є поняття циклу навчання. Під циклом навчання розумітимемо строк, за який орган управління, структурний підрозділ, підрозділ охорони державного кордону, група, формування, комендатура, екіпаж, катер, корабель набуває та підтримує здатність виконувати визначені їм завдання.

Методологічними засадами ефективної підготовки ДПСУ є принципи підготовки. До числа таких відносяться:

професійна спрямованість – відповідність цілей і змісту навчання покладеним на ДПСУ завдань і функціональним аспектам їх виконання (правоохоронного та військового спрямування);

науковість – обґрунтованість процесу підготовки та його змісту з позицій останніх досягнень правоохоронної та військової науки і техніки;

систематичність і послідовність – розподіл змісту підготовки за періодами підготовки (строками навчання у ВВНЗ та навчальних центрах), тісний взаємозв'язок і наступність підготовки, відповідність вимогам стандартів підготовки (вищої військової освіти);

комплексність – системне використання різних форм і методів підготовки для формування в особового складу визначених компетентностей (фахових здібностей) за стандартами підготовки (стандартами професійної військової освіти) для виконання обов'язків за посадою (спеціальністю);

доступність – відповідність навчання його змісту, форм і методів рівню навченості особового складу, що створює передумови для ефективного навчання;

максимальне наближення умов навчання до реальної обстановки на державному кордоні України, з урахуванням уроків та висновків війни у цілому та бойових дій на окремих

напрямах, проведення стабілізаційних операцій (дій) на деокупованих територіях – навчати тому, що необхідно знати та вміти для якісного виконання завдань за призначенням;

наочність – врахування у процесі підготовки особливостей пізнавальної діяльності особового складу;

індивідуальний підхід – персональний підхід до кожного із тих, хто навчається, під час підготовки та проведення занять, розвиток його спроможностей творчо мислити і працювати самостійно, а також приймати рішення в умовах невизначеності та динаміки розвитку обстановки.

Таблиця 6

Класифікація видів підготовки ДПСУ для випадку КЗ.1

			Класифікація підготовки ДПСУ за рівнями проведення (К2)									
			Підготовка персоналу (К2.1)			Бойова та спеціальна підготовка (К2.2)			Оперативна підготовка (К2.3)			
Система підготовки ДПСУ для індивідуальної підготовки згідно класифікації за об'єктами впливу (КЗ.1)			з пита нь реалі зації функ цій ОСД	з пита нь реалі зації функ цій СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОС та СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОСД	з пита нь реалі зації функ цій СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОС та СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОСД	з пита нь реалі зації функ цій СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОС та СБД	
			Умовн е познач ення підгот овки	К2.1. 1	К2.1. 2	К2.1. 3	К2.2. 1	К2.2. 2	К2.2. 3	К2.3. 1	К2.3. 2	К2.3. 3
Класифі кація підгото вки ДПСУ за складо м учасни ків (К1)	Підготовка ДПСУ (К1.1)		К1.1									
	Об'єд нана підгот овка (К1.2)	у складі суб'єкті в ІУК (в тому числі міжнародних)	К1.2.1									
		у складі сил оборони України	К1.2.2									
		у складі суб'єкті в ІУК та сил оборони України	К1.2.3									

Класифікація видів підготовки ДПСУ для випадку К3.2

Система підготовки ДПСУ для колективної підготовки згідно класифікації за об'єктами впливу (К3.2)			Класифікація підготовки ДПСУ за рівнями проведення (К2)								
			Підготовка персоналу (К2.1)			Бойова та спеціальна підготовка (К2.2)			Оперативна підготовка (К2.3)		
			з пита нь реалі зації функ цій ОСД	з пита нь реалі зації функ цій СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОС та СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОСД	з пита нь реалі зації функ цій СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОС та СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОСД	з пита нь реалі зації функ цій СБД	з пита нь реалі зації функ цій ОС та СБД
		Умовне позначення підготовки	K2.1.1	K2.1.2	K2.1.3	K2.2.1	K2.2.2	K2.2.3	K2.3.1	K2.3.2	K2.3.3
Класифікація підготовки ДПСУ за складом учасників (К1)	Підготовка ДПСУ (К1.1)		K1.1								
	Об'єднана підготовка (К1.2)	у складі суб'єктів в ІУК (в тому числі міжнародних)	K1.2.1								
		у складі сил оборони України	K1.2.2								
		у складі суб'єктів в ІУК та сил оборони України	K1.2.3								

При цьому доцільними формами підготовки вбачається:

для колективної підготовки – тренування (роздільні, спільні, командно-штабні, мобілізаційні); навчання (командно-штабні, командно-штабні мобілізаційні, мобілізаційні, тактичні, тактико-спеціальні, льотно-тактичні, корабельні, корабельно-катерні тактичні, базові тощо); ділові та воєнні ігри; заняття (теоретичні; практичні – тактичні, тактико-спеціальні, тактико-стройові, інструкторсько-методичні тощо); навчальні збори (збори на рейдах, збори-походи катерів, кораблів морської охорони);

для індивідуальної підготовки – курсова підготовка, збори, заняття з визначених програмами індивідуальної підготовки за предметами навчання (лекції, семінари, практичні та групові заняття, групові вправи, літучки, тренування тощо), стажування, самостійна робота, контрольні заходи тощо.

Методи підготовки можуть бути такими.

Словесно-наочний – систематичне та послідовне доведення керівником навчального матеріалу, показу (демонстрації) предметів, що вивчаються для отримання тими, хто навчається, нових знань та формування відповідної уяви.

Тренувальний (репродуктивний) – виконання комплексних дій, у відповідності з визначеним керівником заняття алгоритмом (завчасно встановленим порядком), для

формування необхідних умінь та навичок з метою забезпечення якісного злагодження організаційних структур.

Ситуативно-пізнавальний – проведення розгляду та обговорення реальних (ймовірних) правоохоронних та воєнних заходів і дій (їх оперативних або тактичних епізодів), ознайомлення з досвідом управління силами та засобами ДПСУ при загостренні воєнно-політичної обстановки та воєнному протистоянні в межах прикордонних територій держави.

Пошуковий (евристичний) – самостійний пошук тими, хто навчається, інформації (оптимального варіанту дій) за напрямом, який визначив безпосередній начальник (керівник) для здобування додатково необхідних знань (виконання отриманого завдання).

Творчий (дослідницький) – самостійний пошук шляхів розв'язання проблемної ситуації (виконання поставленого завдання) для здобування глибоких та всебічних знань з використанням творчих та нестандартних підходів.

Слід зауважити, що реалізація наведеної системи підготовки ДПСУ має здійснюватись у відповідності до вимог Концепції трансформації системи військової освіти [21].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, оцінка перспектив ймовірного або доцільного розвитку прикордонного відомства з урахуванням наявної ситуації щодо безпекової складової держави та можливих тенденцій щодо її зміни, а також оцінка системи підготовки сил оборони держави дозволили запропонувати можливий варіант формування системи підготовки прикордонного відомства України та на основі його реалізації систему такої підготовки.

Перспективи подальших розвідок за досліджуваною темою вбачаються у деталізації класифікації видів підготовки ДПСУ, проведенні широкої дискусії і визначенні сценаріїв ефективного застосування ДПСУ на даний час і в перспективі, доктринальному закріпленні сценаріїв застосування ДПСУ, опрацюванні нормативної бази для реалізації прийнятої моделі системи підготовки ДПСУ, а також у формуванні змісту підготовки ДПСУ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Щипанський П. В., Тимошенко Р. І., Салкуцан С. М. Формування нової парадигми військової освіти. *Наука і оборона* №2, Вид-во НУОУ, 2017. – С. 37-42.
2. Осьодло В., Ворона Т., Пелих А. Вища військова освіта України у контексті інформаційного суспільства. *Військова освіта*. 2018. Том 38. Випуск 2. С. 183–191.
3. Мудрак Ю. М. Імплементція стандартів НАТО у Збройних Силах України. *Воєнна безпека та воєнна політика держави*. №2 (69), 2020.
4. Бестюк А. І. Механізми державного управління вищою військовою освітою в Україні: дис. Канд. Наук з держ. Упр. 25.00.02. Харків. 2021. 259 с.
5. Левадний І. А., Фігура О. В., Боровик О. В. Стан та актуальні проблеми освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України в контексті трансформації військової освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 1 (28), частина 1. Ст. 105-127. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk>. (дата звернення: 16.02.2022)
6. Сердюк С. І., Луцький О. Л., Боровик О. В. Шляхи та способи розв'язання актуальних проблем освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України в контексті трансформації військової освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 1 (28), частина 1. Ст. 194-221. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk>. (дата звернення: 16.02.2022)
7. Васильчук І. І., Коваль Б. М., Боровик О. В. Нормативно-правові і технологічні засади вдосконалення освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України в контексті трансформації військової освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 1 (28), частина 1. Ст. 5-19. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk>. (дата звернення: 16.02.2022)
8. Васильчук І., Боровик О., Степанова Ю., Стрельбіцький М. Оцінка ефективності реалізації перспективних моделей освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України: фінансовий аспект. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 1 (28), частина 2. Ст. 18-33. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (дата звернення: 25.05.2022)

9. Фігура О., Боровик О., Полюк В., Маланчій М. Оцінка можливості ефективної реалізації перспективних моделей освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України: кадровий аспект. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 1 (28), частина 2. Ст. 213-229. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (дата звернення: 25.05.2022)

10. Коваль Б., Боровик О., Ставицький О. Щодо механізмів сертифікації результатів освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України за стандартами НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 1 (28), частина 2. Ст. 107-123. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (дата звернення: 25.05.2022)

11. Сердюк С., Боровик О. Концепція трансформації освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 1 (28), частина 2. Ст. 166-192. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (дата звернення: 25.05.2022)

12. Боровик О. В., Боровик Л. В. Методичний підхід до оцінки ефективності реалізації перспективних моделей освітньої підготовки персоналу Державної прикордонної служби України: результативний аспект // *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – К.: 2022. – № 74. – С. 115-123.

13. Загальна оцінка системи підготовки кадрів Державної прикордонної служби України. Звіт Міжнародного центру розвитку міграційної політики в рамках реалізації проекту «Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні» (EU4IBM) Україна, 2021 рік. – 124 с.

14. Закон України „Про Державну прикордонну службу України” від 3 квітня 2003 року № 661-IV.

15. Доктрина підготовки сил оборони держави, затверджена наказом Генерального штабу Збройних Сил України 21.01.2020 № 18.

16. Доктрина з організації підготовки у Збройних Силах України, затверджена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 25.06.2020 ВКП 7-00(03).01.

17. Настанова з підготовки персоналу у Збройних Силах України, затверджена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 25.09.2020 № 2894/НВГШ.

18. Настанова з бойової підготовки у Збройних Силах України, затверджена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 07.10.2020 ВКДП 7-00(03).01.

19. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 252 «Безпека державного кордону» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» № 1384 від 12.12.2018.

20. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 252 «Безпека державного кордону» для другого (магістерського) рівня вищої освіти» № 379 від 04.03.2020.

21. Постанова Кабінету Міністрів України № 1490 від 30 грудня 2022 року «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 року № 1410».

22. Закон України „Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-VIII.

REFERENCES:

1. Shchypanskyi P. V., Tymoshenko R. I., Salkutsan S. M. Formuvannya novoi paradyhmy viiskovoi osvity. *Nauka i oborona* №2, Vyd-vo NUOU, 2017. – S. 37-42.

2. Osodlo V., Vorona T., Pelykh A. Vyshcha viiskova osvita Ukrainy u konteksti informatsiinoho suspilstva. *Viiskova osvita*. 2018. Tom 38. Vypusk 2. S. 183–191.

3. Mudrak Yu. M. Implementatsiia standartiv NATO u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. *Voienna bezpeka ta voienna polityka derzhavy*. №2 (69), 2020.

4. Bestiuk A. I. Mekhanizmy derzhavnogo upravlinnia vyshchoiu viiskovoiu osvitoiu v Ukraini: dys. *Kand. Nauk z derzh. Upr.* 25.00.02. Kharkiv. 2021. 259 s.

5. Levadnyi I. A., Fihura O. V., Borovyk O. V. Stan ta aktualni 44ersona osvitnoi pidhotovky 44ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v konteksti transformatsii viiskovoi osvity. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky*, 1 (28), chastyna 1. St. 105-127. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk>. (data zvernennia: 16.02.2022)

6. Serdiuk S. I., Lutskyi O. L., Borovyk O. V. Shliakhy ta sposoby rozviazannia aktualnykh problem osvitnoi pidhotovky 44ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v konteksti transformatsii viiskovoi osvity. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: pedahohichni nauky*, 1 (28), chastyna 1. St. 194-221. URL

<https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk>. (data zvernennia: 16.02.2022)

7. Vasylychuk I. I., Koval B. M., Borovyk O. V. Normatyvno-pravovi I tekhnolohichni zasady vdoskonalennia osvithoi pidhotovky 45ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v konteksti transformatsii viiskovoi osvity. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seria: pedahohichni nauky, 1 (28), chastyna 1. St. 5-19. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk>. (data zvernennia: 16.02.2022)

8. Vasylychuk I., Borovyk O., Stepanova Yu., Strelbitskyi M. Otsinka efektyvnosti realizatsii perspektyvnykh modelei osvithoi pidhotovky 45ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: finansovyi 45erson. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seria: pedahohichni nauky, 1 (28), chastyna 2. St. 18-33. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (data zvernennia: 25.05.2022)

9. Fihura O., Borovyk O., Poliuk V., Malanchii M. Otsinka mozhlyvosti efektyvnoi realizatsii perspektyvnykh modelei osvithoi pidhotovky 45ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: kadrovyyi 45erson. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seria: pedahohichni nauky, 1 (28), chastyna 2. St. 213-229. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (data zvernennia: 25.05.2022)

10. Koval B., Borovyk O., Stavyttskyi O. Shchodo mekhanizmiv sertyfikatsii rezultatuv osvithoi pidhotovky 45ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy za standartamy NATO. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seria: pedahohichni nauky, 1 (28), chastyna 2. St. 107-123. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (data zvernennia: 25.05.2022)

11. Serdiuk S., Borovyk O. Kontseptsiiia transformatsii osvithoi pidhotovky 45ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seria: pedahohichni nauky, 1 (28), chastyna 2. St. 166-192. URL <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/970/919> (data zvernennia: 25.05.2022)

12. Borovyk O. V., Borovyk L. V. Metodychnyi pidkhid do otsinky efektyvnosti realizatsii perspektyvnykh modelei osvithoi pidhotovky 45ersonal Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: rezultatyvnyi 45erson // Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoho instytutu Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – K.: 2022. - № 74. – S. 115-123.

13. Zahalna otsinka systemy pidhotovky kadriv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Zvit Mizhnarodnogo tsentru rozvytku mihratsiinoi polityky v ramkakh realizatsii proiektu «Pidtrymka YeS u zmitsnenni intehrovanoho upravlinnia kordonamy v Ukraini» (EU4IBM) Ukraina, 2021 rik. – 124 s.

14. Zakon Ukrainy „Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy” vid 3 kvitnia 2003 roku № 661-IV.

15. Doktryna pidhotovky syl oborony derzhavy, zatverdzhena nakazom Heneralnogo shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy 21.01.2020 № 18.

16. Doktryna z orhanizatsii pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy, zatverdzhena nachalnykom Heneralnogo shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy 25.06.2020 VKP 7-00(03).01.

17. Nastanova z pidhotovky 45ersonal u Zbroinykh Sylakh Ukrainy, zatverdzhena nachalnykom Heneralnogo shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy 25.09.2020 № 2894/NVHSh.

18. Nastanova z boiovoi pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy, zatverdzhena nachalnykom Heneralnogo shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy 07.10.2020 VKDP 7-00(03).01.

19. Nakaz Ministerstva osvity I nauky Ukrainy «Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 252 «Bezpeka derzhavnogo kordonu» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity» № 1384 vid 12.12.2018.

20. Nakaz Ministerstva osvity I nauky Ukrainy «Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 252 «Bezpeka derzhavnogo kordonu» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity» № 379 vid 04.03.2020.

21. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1490 vid 30 hrudnia 2022 roku «Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 1997 roku № 1410».

22. Zakon Ukrainy „Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy” vid 21 chervnia 2018 roku № 2469-VIII.

D.Sci. prof. Borovyk O. V., PhD Binkovskyi O. A., Levadny I. A., PhD Figure O. V.
**A VIEW ON THE FORMATION OF THE TRAINING SYSTEM OF THE BORDER OFFICE OF
UKRAINE**

Analysis of the State Border Service of Ukraine's performance of legally defined functions during the period of its existence, as well as the experience of performing tasks in a special period, indicates the existence of potential mechanisms for the development of the state's security environment due to the improvement of the security component of the agency's activities. One of the components that directly affect the efficiency of the department's activity is the training system of the State Border Service of Ukraine. An urgent task is to find ways to improve the efficiency of the border agency through the prism of developing its training system.

The issue of improving the system of personnel training of the security and defense forces of Ukraine has received the attention of a significant number of scientists. Current issues of educational training of personnel of the State Border Service of Ukraine were analyzed by scientists, the management of the border agency and official representatives of the European Union. However, despite the serious attention given to the issue of educational training of the personnel of the State Border Service of Ukraine, the issue of training of the border agency of Ukraine in general, its systematicity, structure and efficiency has not yet been fully investigated.

The article proposes one of the possible mechanisms for the formation of the training system of the border agency of Ukraine, and also implements a variant of its application. The implementation of the proposed mechanism provided for: assessment of the prospects of the probable or expedient development of the border agency, taking into account the current situation regarding the security component of the state and possible trends regarding its change; assessment of the training system of the state defense forces; justification of a possible variant of the formation of the training system of the border agency of Ukraine.

Keywords: State Border Service of Ukraine; training system; model; scenario; operational service activity; service and combat activity.

